

БОГУЦЬКИЙ ПАВЛО ПЕТРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, доктор юридичних наук, доцент*

КРИМІНАЛЬНИЙ ЗАКОН У СИСТЕМІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Система правового забезпечення національної безпеки є результатом дії права національної безпеки та відображає його нормативні, інституційні й організаційні можливості. У системі правового забезпечення національної безпеки стратегічне значення права національної безпеки [1, с.343-345] посилюється можливостями кримінального права щодо захисту національних інтересів від потенційних та реальних загроз як внутрішнього (національного), так і наднаціонального (міжнародного) походження.

Кримінальний закон належить до нормативно-правової складової системи правового забезпечення національної безпеки та розглядається як інтегративний елемент нормативно-правового забезпечення національної безпеки. Кримінальний закон має важливе значення для охорони національної безпеки від найбільш небезпечних посягань, якими є злочини. Водночас, кримінальний закон відображає важливість національних цінностей, що трансформуються у національні інтереси та стають об'єктом захисту від злочинної діяльності. Кримінальний закон підкреслює соціальне ранжування цінностей в межах просторової та темпоральної організації національної держави, а також в межах соціетального простору, де в основі світового порядку знаходяться міжнародно-правові принципи, взаємодіючи при цьому з міжнародним кримінальним правом.

Кримінальний закон є джерелом кримінального права [2, с.161], зовнішньою формою існування кримінального права, а тому засновується на засадничих положеннях цієї галузі національного права, демонструючи найвищі якості нормативності. Кримінальний закон у національній правовій системі є кодифікованим законодавчим актом, що дозволяє найбільш ефективно розкрити його зміст та забезпечити реалізацію завдань, які виконує не лише сам кримінальний закон, але й кримінальне право загалом. Необхідно погодитися з висловленою Є. Л. Стрельцовим думкою про те, що «головне завдання кримінального права полягає у створенні якісної правової бази регламентації боротьби зі злочинністю, що, у свою чергу, повинно вирішити у стратегічному плані забезпечення безпеки суспільства на необхідному рівні та утримання злочинності на соціально припустимому рівні у тактичному плані» [3, с.21].

Водночас варто зауважити, що стратегічне і тактичне завдання кримінального закону поєднані та полягають у якісній криміналізації діянь, визначенні складу кримінального правопорушення та у якісній, такий, що відповідає рівню індивідуальної, суспільної

небезпеки, трансформованій у відповідні загрози, пеналізації діянь, які містять склад злочину.

Наразі не розглядаємо як предмет дискурсу проблему криміналізації діянь, але беремо за основу якраз безпекову складову – діяння, що містять загрози життєдіяльності людини, сталому та безпечному розвитку суспільства, держави, об'єктом посягання яких є певні загально-визнані цінності, важливі та менш важливі інтереси людини, соціальних груп, суспільства загалом, відносяться до предмета криміналізації у кримінальному законі, а відтак – до предмета пеналізації. Відповідно, найбільш важливі, загальнозначущі інтереси людини, суспільства і держави – національні інтереси, які відображають національні цінності та є об'єктом права національної безпеки, безумовно повинні знаходитися під кримінально-правовою охороною, а криміналізація діянь, що посягають на такі інтереси та пеналізація відповідних діянь повинні бути достатньо ефективними.

Однак кримінальний закон має загальні сутнісні ознаки для усіх сфер соціального буття, а виокремлення окремих з них, у тому числі сфери національної безпеки, має розглядатися конкретизацією загальних положень відповідно до умов та особливостей тієї чи іншої сфери соціального буття, у тому числі сфери національної безпеки.

Універсальність кримінального закону є очевидною його властивістю, підтверджує нормативність права загалом та кримінального права зокрема. Проте універсальність кримінального закону, як інструменту протидії кримінальним правопорушенням, не спростовує, а підтверджує позицію щодо виявлення однієї з діалектичних його ознак – конкретна сфера дії кримінального закону завдає формуючого впливу на усі його сутнісні властивості та на зміст, що варто визнати закономірністю. Звідси висновок – система правового забезпечення національної безпеки здійснює формуючий вплив на глибинні основи кримінального закону та на його зміст.

Основоположні властивості кримінального закону мають національні особливості, що виходять з національної правової системи, зазнають впливу національних традицій та національної культури загалом, правової культури зокрема. Формування змісту кримінального закону у національному вимірі відображає потреби суспільства. Проте цей процес, який можна визначити кримінальною юридизацією соціальних цінностей та інтересів, не може не відповідати загальним принципам права, у тому числі міжнародно-правовим принципам співіснування суспільств, забезпечення прав і свобод людини.

Необхідно зосередити увагу на тому, що принцип верховенства права є однаково обов'язковим для формування кримінального закону та для системи правового забезпечення національної безпеки. Виключно дія принципу верховенства права обмежує довільний, патерналістський підхід держави до формування кримінального закону, що зрештою безумовно стає гарантією забезпечення національної безпеки.

Не варто ставитися до виконання вимог верховенства права у юридичній конструкції кримінального закону, лише як до загального, світоглядного підходу. Тут існує безпосередня залежність – відхід від

принципу верховенства права, від вимог справедливості, рівності, забезпечення свободи однаковою мірою для усіх соціальних акторів, від юридичної визначеності у юридичній конструкції кримінального закону має наслідком соціальну нестабільність, конфліктність і зводить нанівець соціальну синергію у подоланні загроз, які іманентно присутні в усіх кримінальних правопорушеннях та у злочинах, насамперед. Саме тому поза межами дії верховенства права кримінальний закон втрачає свою значущість, власну цінність для системи правового забезпечення національної безпеки.

Загальновідоме у кримінальній доктрині правило – *nullum crimen sine lege* не спростовує, а навпаки підтверджує залежність кримінального закону від принципу верховенства права, що є досить актуальним для правового забезпечення національної безпеки. Не може кримінальний закон визначити кримінальні правопорушення як результат вибіркості та замовлень певних соціальних груп на основі швидкоплинної кон'юнктури. Адже у подібних випадках мета та завдання кримінального закону стають недосяжними. Такою є стратегічна вимога права національної безпеки, що діє у системі правового забезпечення національної безпеки. Загальні положення стосовно кримінального закону у системі правового забезпечення національної безпеки реалізуються в особливій частині щодо криміналізації та пеналізації конкретних кримінальних правопорушень (якими є злочини) проти основ національної безпеки. Саме такий вид злочинів – проти основ національної безпеки, важливо виокремити в особливій частині кримінального закону, що відповідає сучасним науковим поглядам на забезпечення національної безпеки, та на сутність національної безпеки – стану захищеності національних інтересів від реальних і потенційних загроз. Серед національних інтересів, досягнення яких забезпечує життєдіяльність людини, безпеку існування та сталий розвиток суспільства, держави найважливішими справедливо розглядаються суверенітет, територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, які стають обов'язковими умовами, соціальними чинниками просторового та темпорального існування у світовому порядку кожного національно визнаного суспільства, просторовими умовами життя конкретної людини та колективних суб'єктів.

Власне неможливість забезпечення таких умов, неможливість захисту соціального простору життя людини та існування суспільства, неможливість забезпечення суверенітету свідчать про відсутність державної організації суспільства. Ось чому в умовах руйнування системи правового забезпечення національної безпеки втрачається смисл теоретико-прикладного дискурсу щодо кримінального закону, оскільки такий дискурс стає предметом іншої системи правового забезпечення національної безпеки, іншої державної організації суспільства, яка має здатність реалізувати власне призначення – забезпечити захист суверенітету, територіальної цілісності, визначеного у цій державній організації суспільства конституційного ладу.

Отже, система правового забезпечення національної безпеки України передбачає заснований на національних традиціях, національний

правовій культурі, такий, що відповідає принципу верховенства права кримінальний закон, юридична конструкція якого у загальній частині дозволяє ефективно забезпечувати кримінально-правову охорону національної безпеки з виокремленням в особливій частині окремого виду кримінальних правопорушень, що є злочинами, – проти основ національної безпеки.

Список використаної літератури:

1. Богущкий П.П. Концептуальні засади права національної безпеки України: монографія. – Київ-Одеса: Фенікс. – 2020. – 376 с.
2. Бабаніна В.В. Співвідношення кримінального права та кримінального закону / В.В.Бабаніна// Право і суспільство. – 2017. – №3. – С.160-165.
3. Стрельцов Є.Л. Правовий вплив на неправомірну поведінку: кримінально-правовий аспект. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/01/25/ye-streltsov-dialektyka-kryminalnogo-prava.pdf>

Ключові слова: кримінальний закон, система правового забезпечення національної безпеки, національні інтереси, злочини проти основ національної безпеки.

Ключевые слова: уголовный закон, система правового обеспечения национальной безопасности, национальные интересы, преступления против основ национальной безопасности.

Key words: criminal law, the system of legal support for national security, national interests, crimes against the basics of national security.

ДМИТРУК МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент*

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кримінальне право України як галузь права та законодавства будується на принципах, які в теорії розподіляють на загальні та спеціальні принципи кримінального права України. Поряд із тим, що побудову Загальної та Особливої частин кримінального права України здійснено на зазначених принципах, це не виключає можливість виокремлення принципів певного інституту кримінального права та Розділу Особливої частини КК України [1].

Не дивлячись на те, що питання формування ефективної кримінально-правової політики України та кримінального законодавства залежать від «фактору політичної волі» [2, с. 14-15] вважаємо, що висвітлення відправних положень, на яких будується діюче кримінальне законодавство в сфері службової та професійної діяльності має істотне значення для кримінального права у всіх його проявах.